

SÜS BİTKİLERİ ÜRETİM VE TİCARETİNDEKİ GELİŞMELER

Savaş TİTİZ¹, Nuran ÇAKIROĞLU²,
Tanay BİRİŞÇİ YILDIRIM³, Sevilay ÇAKMAK⁴

ÖZET :

Bu bildiri de süs bitkileri; Kesme çiçek, iç mekan süs bitkileri, dış mekan süs bitkileri ve doğal çiçek soğanları olarak 4 grup altında incelenmiştir. Tüm bu gruplardaki ortak sorunlar; yetişmiş eleman gücünün ve spesifik eğitim kurumlarının yetersizliği, pazar sisteminin yapısal bozukluğu ve mevcut mezar sisteminin ihtiyacı karşılayacak bir organizasyona sahip olmaması, kesme çiçek dış pazarında ise tek ürün (sprey karanfil) ve tek ülke pazarına (İngiltere) yönelmesi şeklinde özetlenebilir. Bu sorunlara yönelik çözüm önerileri detaylı olarak verilmiştir. Ancak bu sorunların çözülmesi durumunda, Türkiye'de süs bitkileri tüketimi, kişi başına düşen milli gelire uyumlu hale gelecektir.

1. GİRİŞ

Ülkemiz süs bitkileri üretimi 1940'larda İstanbul'da kesme çiçek üretimi ile başlamıştır. Daha sonraki yıllarda bir yandan hızlı kentleşme, diğer yandan artan refah düzeyine paralel olarak estetiğe duyulan ilgi süs bitkilerine talebin gelişmesine yol açmıştır. Toplumun kültür düzeyi ve yaşam alışkanlıkları bu sektörü canlı tutan en önemli unsurlardır.

Süs bitkileri sektörünü 4 grup altında toplamak mümkündür. Bunlar ;

1. Kesme çiçek (kesme yeşillik bu grup içindedir),
2. Dış mekan süs bitkileri,
3. İç mekan süs bitkileri,
4. Doğal çiçek soğanları,

2. KESME ÇİÇEK ÜRETİM VE TİCARETİNDEKİ GELİŞMELER

Tüm dünyada toplam 35 milyar dolarlık bir tüketim hacmine ulaşmış olan kesme çiçek ve kesme yeşillik ticaretinde, üretimde ve ıslahta yeni teknolojilerin devreye sokulması, pazara arz edilen tür ve çeşit paletinin zenginleşmesini sağlamış ve kalitede bariz bir artışı mümkün kılmıştır.

¹ Dr.Savaş TİTİZ .Kesme Çiçek. Antalya Tarım A:Ş-Antalya

² Uz.Nuran ÇAKIROĞLU. Doğal Çiçek Soğanları. Narenciye ve Seracılık Araştırma Enstitüsü-Antalya

³ Doç.Dr.Tanay BİRİŞÇİ YILDIRIM. Dış Mekan Bitkileri. E.Ü.Z.F. Peyzaj Mimarlığı Bölümü-İzmir

⁴ Arş.Gör.Sevilay ÇAKMAK. İç Mekan Bitkileri. E.Ü.Z.F. Peyzaj Mimarlığı Bölümü-İzmir

Son 10 yılda kaydedilen bu olumlu gelişmeler 80'lerin ortalarından itibaren oldukça stabil bir artışla seyreden tüketimin ivme kazanmasını da beraberinde getirmiştir. Son üç dört yılda izlenen ve genelde belirli bir azalmayı da içeren tüketim dalgalanması ise, güneydoğu Asya krizinden ve özellikle Rusya'da ve Batı Avrupa da baş gösteren ekonomik krizden kaynaklanmaktadır. Dünya kesme çiçek tüketiminin ülkeler bazındaki durum değerlendirmesi ve yılda kişi başına tüketimin parasal değeri çizelge 1'de verilmiştir.

Çizelge-1: Ülkeler Bazında Kesme Çiçek Tüketimini (CBI,96)

Ülkeler	Kesme Çiçek Toplam Tüketim (x milyon \$)	Yılda Kişi Başına Düşen Tüketim (\$)	
		1993-1994 yılları (\$)	2000 yılı tahmini (\$)
ABD	6.500	27	-
JAPONYA	6.100	50	-
ALMANYA	4.100	50	53
İTALYA	2.800	49	40
FRANSA	1.900	34	44
İNGİLTERE	1.200	20	25
HOLLANDA	700	47	55
İSPANYA	600	16	19
İSVİÇRE	600	103	132

Kesme çiçek üretimde lider konumda bulunan ülkeler, Güney Amerika'da Kolombiya (gül, karanfil); Afrika'da Kenya (gül, karanfil); Asya'da İsrail (çeşitli) ve Tayland (orkide çeşitleri); İtalya (çeşitli); Hollanda (çeşitli) iken son 10 yılda: Ekvator (gül), Zimbabve (gül) konusunda büyük atılımlar da bulunmuştur. Kenya da ise karanfilde azalma ve gülde artış gözlemlenmiştir (20).

2.1. Türkiye Deki Kesme Çiçek Üretimi Ve Pazarlaması

Türkiye de ticari anlamda kesme çiçek üretimi, yaklaşık 50 yıllık bir geçmişe sahip olup, önceleri İstanbul Adalar ve Yalova çevresinde başlayan çiçekçilik, 1970'lerde İzmir'de, 1980'lerde Antalya'da ve 1990 başlarında az miktarda Adana ve Muğla illerinde gelişmeye başlamıştır.

Türkiye'de kesme çiçek üretimini bölge, iklim ve üretim teknikleri gibi özellikleri göz önüne alarak, iç pazara yönelik ve ihracata yönelik üretim olarak iki başlık altında ele almak uygun olacaktır.

2.1.1. İç Pazara Yönelik Kesme Çiçek Üretimi Ve Pazarlaması

Ülkemizde kesme çiçekçiliğinin gelişmesinde Çiçek Üretim ve Pazarlama Kooperatiflerinin önemli katkıları olmuştur. 1946 ve 1955 yıllarında üretim bölgelerinde kurulan iki çiçek kooperatifi ortaklarına ihtiyaç duydukları bitki ve tohum materyaline tedarik etmekte, ayrıca ortaklarının ürünlerini kurdukları mezarlar aracılığı ile de-

ğerlendirmektedir. Başlangıçta önemli sayılan üretim bölgelerinde yer alan bu me-
zatlara bu bölgelerin tüketim bölgeleri haline dönüşmesiyle, üreticiden daha çok tüke-
ticiye yakın hale gelmişlerdir. Diğer bir deyimle pek örneği olmayan tüketim meza-
tları haline dönüşmüşlerdir. 1997 yılında bu mezatlarca satılan kesme çiçeklerin
toplam değeri, 16 milyon ABD dolarına ulaşmıştır (12).

Türkiye Süs Bitkilerinin üretim alanı yıllara göre çizelge 2'de, bölgelere göre
ise grafik 1'de verilmiştir. Ancak kesme çiçek üretim alanlarına ilişkin bulunan de-
ğerler son derece tutarsız ve yıllar itibari ile büyük çelişkiler içerdiğinden ayrıca ve-
rilememektedir.

Çizelge 2: Türkiye'de Yıllar İtibariyle Süs Bitkileri Üretim Alanları* (Dekar):

YILLAR	TOPLAM	CAM SERA	PLASTİK SERA
1994-1995	3803	461	3343
1995-1996	6628	951	5677
1996-1997	4573	368	4205
1997-1998	4938	344	4594

* Narenciye ve Seracılık Araştırma Enstitüsü-1999

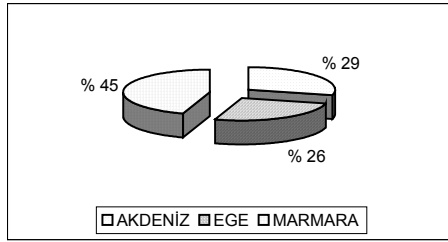
Marmara (İstanbul-Yalova)
Bölgesi : Bu bölgede genellikle standart
karanfil, gül, glayöl, frezya, liliüm, statis
ve krizantem üretilmektedir.

Yeni üretim tekniklerine fazlaca
yer verilmemektedir. Son yıllarda
(1996-1998) bavul ve sınır ticareti şek-
linde yürüyen, Rusya ve Balkan ülkele-
rine yönelik ticaretin getirdiği canlanma
ile özellikle standart karanfil ve gerbera
üretiminde bir artış meydana gelmiştir.
Kesme çiçeğin büyük bir kısmı, koope-

Ege Bölgesinde çiçek üretimi, önceleri plastik ve cam seralarda sebze (hıyar)
ile münavebeli bir şekilde yürütülmekteydi. Son yıllarda ise sebze ve çiçek fiyatla-
rındaki sezonluk paritenin etkisi altında üretimde bazen çiçek ve bazen sebze lehi-
ne önemli sapmalar görülmektedir. Sprey ve standart karanfil, krizantem, gerbera
ve gül üretimde başı çeken kalemlerdir. Ürünün büyük bölümü mezatlar aracılığı ile
pazarlanmaktadır, bazı büyük üreticiler bir araya gelerek Batı Avrupa'ya yönelik
karanfil ihracatına yönelmişlerse de bu ihracat sürekli şekle gelememiştir. Rusya ve
Balkan ülkelerine yönelik çiçek ihracatının başlaması ile mevcut mezat bünyesinde
ihracat mezaatı da oluşturulmuştur. Bu yolla standart karanfil ve gerbera pazarlama-
sında cazip fiyatlara erişilmiş, ancak son iki yılda gerileyen Rus pazarının etkisi ile
ihracat mezaatının önemi azalmıştır.

ratife bağlı mezatlar aracılığı ile
pazarlanmaktadır.

Grafik 1. Türkiye'de Bölgeler İtibariyle Süs Bitkileri

Üretim Alanları (%)*

* Narenciye ve Seracılık Araştırma Enstitüsü-1999

Akdeniz Bölgesinde çiçek üretimi 1980'lerde gelişmeye başlamış; önceleri kış üretimi için bölgenin iklim avantajını fark eden bazı İstanbul bölgesi üreticileri Antalya'da üretime başlamıştır. İhracata yönelik üretimin bölgede kazandırdığı ivme ile birlikte Antalya'nın yakın bölgelerinde, kısmen dış pazara ama çoğunlukla iç pazara yönelik üretim yapan bir üretici topluluğu oluşmuştur.

Merkeze bağlı Altınova, Varsak ve Çamköy bölgelerinde spreyci ve standart karanfil, gerbera, gül, gypsophila, krizantem ve solidago'nun (ki bu son üç kalem ihracat üretimi yapan firmalar tarafından üretilmektedir) bir kısmı mezatlar, diğer kısmı da İstanbul'da toptan satış yapan firmalar tarafından pazarlanmaktadır. Ayrıca, ihracatçı firmaların bir kısmı ihracat dışı ürünlerini Anadolu'nun diğer kentlerine de doğrudan pazarlamaktadır.

2.1.1.1. İç Pazara Yönelik Kesme Çiçek Üretimindeki Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Üretim ile ilgili sorunlar: İç pazara yönelik üretimde en büyük sorun ürün Kalitesinden kaynaklanmaktadır (23). Buna paralel olarak, ürün fiyatları beklentinin altında seyretmekte ve sonuçta;

- Üretici kaliteli ancak fiyatı yüksek bitki materyali temininden kaçınmakta, büyük ölçüde kendi imkanları ile çoğaltma yolunu tercih etmektedir.
- Yeni türler ve çeşitleri konusunda pazar enformasyonuna ve üretim teknikleri konusunda yeterli bilgiye sahip değildir.
- Yatırım ve işletme sermayesi yetersizliği nedeniyle damla sulama, damla gübreleme, ek ışıklandırma, karartma, sera havalandırma, soğutma sistemleri gibi modern üretim tekniklerinin kullanımı kısıtlıdır.
- Teknik danışmanlık desteğinden yoksundur.

Pazarlama Sorunları : İki kooperatifin sahip olduğu mezatlar, kesme çiçekteki kalite ve fiyat seviyesini geliştirmekte yetersiz kalmaktadır. Bunun başlıca sebepleri

- Mezatlar esas itibarıyla, tüm dünyadaki benzerlerinin tersine üretim merkezleri yerine tüketim merkezlerinde faaliyet göstermektedir ve bunun sonucu olarak,mezat üzerinde müşterinin yönlendirici etkisi fazladır.
- Üreticiler ile mezatlar arasındaki bilgi akışı son derece zayıftır, böylelikle üretimin pazar talepleri doğrultusunda planlanması tamamen tesadüflere kalmaktadır.
- Mezatlarda çiçeklerin satış öncesinde hazırlanması ve sergilenmesinde ürüne artı değer kazandıracak özen gösterilmemektedir.
- Her iki kooperatif müşterilerini (perakende çiçekçileri) kendilerine bağlayabilmek için kıyasıya bir rekabet içerisinde olup, müşterilerine karşı çok büyük tavizler vermektedir. Bu tavizler sonucunda, sürekli müşteri kaybetme korkusu

içerisinde olan kooperatifler, müşteriden gelen uzun vadeli ödemeleri kabul etmekte ve üreticiyi mali açıdan zor durumda bırakmaktadır.

- Mezatlarda, minimum kalite standardı belirlenmediği gibi uygulaması da yoktur, gelen ürünler kalitelerine göre sınıflandırılmamakta, ürünün iyisine kötüsüne bakılmasının ürünün tamamının mezatlanması yoluna gidilmektedir.

- Kooperatifler, çiçeklerin üretim yerlerinden mezata kadar taşınmasını üstlenmiş durumdadır, ancak 200-800km'lik mesafelerde çiçeğin soğuk zincir içinde taşınması düşünülmeyişi gibi sermaye yetersizliği nedeniyle mezatlarda soğuk depo yatırıma da yer verilmemiştir. Bu durum çiçeğin vazo ömrünü ve albenisini olumsuz etkilemektedir.

Tüketim Sorunları :

Ülkemizde kesme çiçek tüketimi oldukça düşüktür, bunun başlıca sebepleri:

- Üretim ve satışta görev alan kurum ve kuruluşlar tüketimin artışına yönelik herhangi bir tanıtım faaliyetinde bulunmamaktadır.

- Çiçeklerdeki kalite ve vazo ömrünün arzulan seviyede olmayışı hazır buket satışını imkansız kılmakta, bu durum ev kadının kesme çiçeğe yönelmesinde en büyük engel oluşturmaktadır.

- Çiçekçilerin mesleki bir eğitimden geçmemiş olmaları, bu konudaki yaratıcılıklarını engellemektedir. Bu açığı karşılayacak herhangi bir okul veya kurs bulunmadığı gibi çiçekçilerin işyeri açımında mesleki bir sertifika aranmamaktadır.

Bu konulara yönelik çözüm önerileri:

Üretimde kalitenin artırılması için: Üreticinin teknik bilgi ve becerisini arttıracak danışmanlara ihtiyaç vardır. Ancak, ülkemizdeki mevcut hiçbir orta ve yüksek dereceli öğretim kurumunda kesme çiçekçilikteki modern teknikler ile ilgili spesifik bir eğitim alma imkanı mevcut olmadığından, üretim bölgeleri içerisinde yer alan eğitim kurumlarından birisinin öncelikle bu konuda teorik ve pratik eğitim verecek şekilde donatılmasında ve böylece sektöre danışmanlık hizmeti verecek elemanların yetiştirilmesinde büyük yarar vardır.

Pazarlama konusunda: Mevcut mezat sisteminin yeniden ele alınması, bunların yerine üretim merkezlerinde günün ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde donatılmış ve organize edilmiş yeni mezatların kurulmasının teşvik edilmesi gerekmektedir. Bu yeni mezat sistemi:

- Yer aldığı üretim bölgesindeki tüm üretimi pazarlayacak kapasitede olmalıdır.

- Sadece yer aldığı üretim bölgesindeki üreticilerin ortaklığından oluşmalıdır.

- Yeterli soğuk hava deposuna ve paketleme alanına sahip olmalı ve bu bölümler, mezatın kayıtlı müşterilerine kiralanmalıdır.

- Mezatlar, müşteriye yeterince hizmet verecek haberleşme ve bilgisayar sistemi ile donatılmalıdır.

- Müşteriye satışlar, peşin veya istenildiği vakit nakite çevrilebilecek kredi teminatı bazında yapılmalıdır, böylelikle üreticinin ürünün bedelini kısa sürede alması mümkün olacaktır.

- Mezatta ürüne minimum kalite standardı getirilmeli, bu standardı taşımayan ürünler satışa alınmamalıdır. Önerilen bu yeni sistemde; çiçekler üretim merkezinde satıldığı için alıcılar ürünün nakliyesinden sorumlu olacaktır.

- Tüketim bölgelerinde perakende satış yapan bireysel çiçekçiler bu tip bir alım organizasyonunun altından kalkamayacaklarından, bu yeni sistemdeki mezatın müşterileri genelde birçok tüketim merkezine satış yapan toptancılardan ve hatta ihracatçılardan oluşacaktır.

- Büyük tüketim merkezlerinde ise mezatlar yerini toptancı halleri almalıdır. Bu tip toptancı hallerinin kurulması, tüketim bölgesinde yer alan belediyeler tarafından gerçekleştirilmeli ve soğuk depoları da kapsayan bu haller toptancılara kiralanmalıdır. Yeni sistem içerisinde yer alan toptancı hallerinin çiçekçiye sağlayacağı en büyük avantaj, çiçekçinin istediği ürünü mezattaki gibi yarım gün beklemeden, çok kısa bir sürede alarak, zamanının kalan kısmını mağazasındaki satışına yoğunlaştırmasıdır.

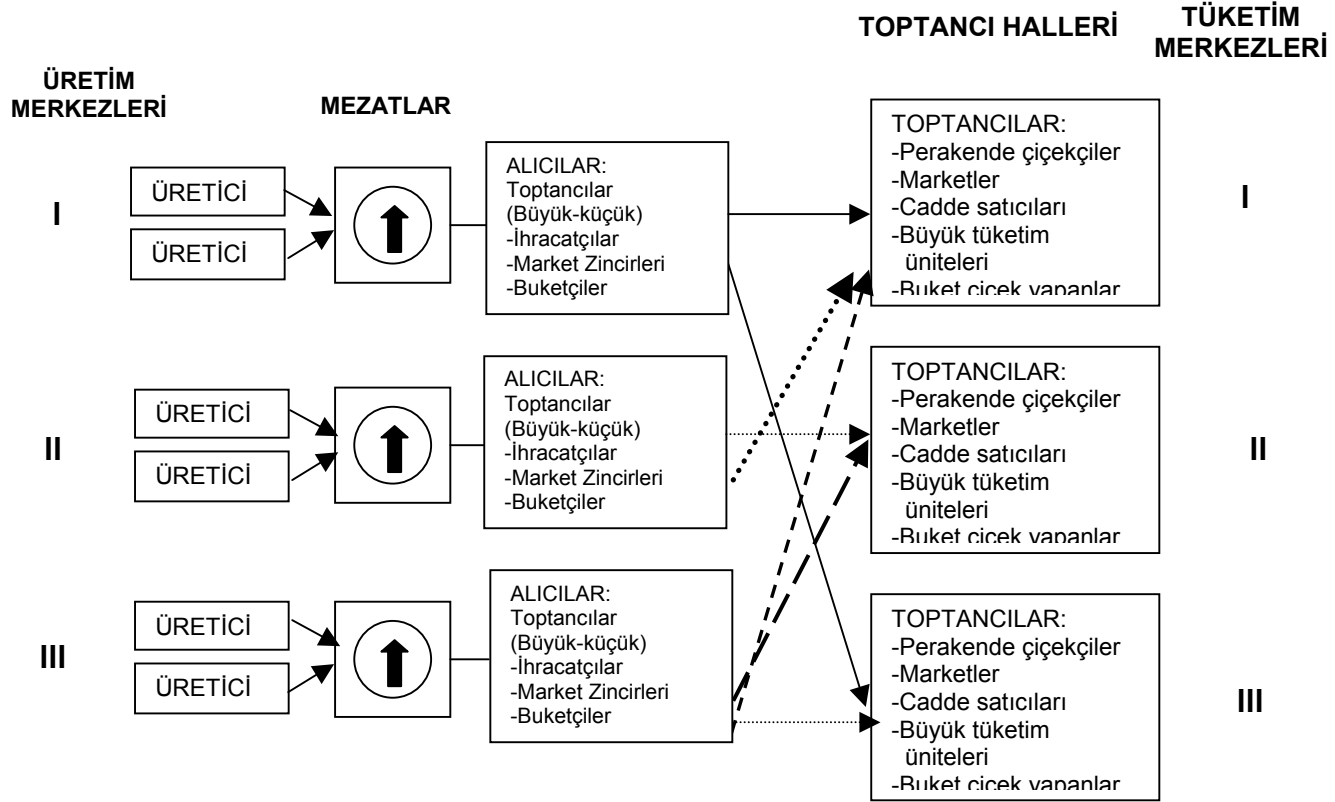
Ülkemize uygun model olarak tanımlamaya çalışılan bu pazarlama zinciri aşağıda şemalaştırılmıştır.

Tüketim Konusunda : Kaliteli çiçeklerin tüketiminin artırılması için;

- Düzenli ve etkili tanıtım yapılması, bu tanıtımın sektörde yer alan tüm kurumların katkısı ile gerçekleştirilmesi,
- Çiçekçilerin eğitime tabii tutulması ve bu eğitim verecek eğitmen ustaların yetiştirilmesi,
- Yukarıda bahsedilen her iki önerinin gerçekleşmesi üretici birlikleri, toptancılar ve perakende çiçekçiler tarafından kurulacak sadece eğitim ve tanıtım amaçlı bir derneğin veya birliğin çatısı altında sağlanması mümkündür.

2.1.2. İhracata Yönelik Kesme Çiçek Üretim Ve Pazarlaması :

1985 Yılında Antalya'da başlayan ihracata yönelik kesme çiçek üretimi başlangıçtaki ilk dört yılda sektöre yeni üretici ihracatçı firmaların girmesi ile ve sözleşmeli üretimin artmasıyla katlamalı olarak gelişmiş, arkasından gelen dört yılda % 10-20'lik bir artışla 1992-1993 ihracat sezonunda 1.527 dekar alana ve 135 milyon dala erişmiştir (İhracatçılar birliği). Çizelge 3'ten görüldüğü gibi, daha sonraki son altı yıllık dönemde ise ihracatçı sayısının belirgin bir artışına karşın ihracat miktarında duraklama izlenmiştir.

Çizelge 3. Yıllara Göre Kesme Çiçek Üretim Ve İhracatı (1999)*

Yıllar	Üretim Alanı (1000m ²)	İhracatçı Sayısı	İhraç edilen dal sayısı (milyon)
1985-86	70	1	6.5
1986-87	160	1	10.5
1987-88	380	3	32.0
1988-89	800	5	76.0
1989-90	850	12	88.0
1990-91	1.150	17	103.0
1991-92	1.480	19	125.0
1992-93	1.527	26	135.0
1993-94	1.591	33	140.0
1994-95	1.850	35	134.0
1995-96	1.942	38	151.0
1996-97	2.200	44	140.0
1997-98	2.300	51	156.0
1998-99	2.400	54	164.0

* Antalya Kesme Çiçek İhracatçıları Birliği, 1999.

Antalya'dan yapılan kesme çiçek ihracatının ekonomimize katkısı resmi kayıtlara göre FOB değeri ile 13.6 milyon dolardır. Bu ihracat gelirimizin yarısı kadar da, resmi kayıtlara girmeyen ihracattan kaynaklanan döviz gelirimiz vardır.

İhracata yönelik üretimin kısa sürede bu denli gelişmesinin nedenleri :

- Bu sektörde özellikle üretici-ihracatçı modelinin yerleşmesi ve ihracatçının pazarın taleplerine yönelmesi,
- Sözleşmeli üretim modelinin uygulanması,
- Sektörün şirketler adına karar veren yöneticilerinin çoğunluğunun eğitim düzeyinin tarımın diğer sektörlerinden daha yüksek oluşu,
- Sektörün kendi içinde dernek, Sektörel Dış Ticaret Şirketi ve son olarak ta İhracatçı Birliği bazında çok iyi örgütlenmiş olması,
- Modernleşmeye açık rasyonel tarım tekniklerine yer verilmesi, olarak sıralanabilir.

Kesme çiçek ihracatımızın türlere göre dağılımı çizelge 4'te verilmiştir.

Çizelge 4. Türlerle İtibarıyla Kesme Çiçek İhracatımız* (%)

Türler	Oranları	İhracat Dönemi
Sprey Karanfil	65 (%)	Ekim - Mayıs
Standart Karanfil	15 (%)	Ekim - Mayıs
Gypsophila	2 (%)	Eylül - Haziran
Gerbera	10 (%)	Ekim - Mayıs
Krizantem	1 (%)	Kasım - Ocak
Solidago	2 (%)	Ekim - Mayıs
Gül	2 (%)	İç pazar
Diğerleri	3 (%)	Eylül Haziran

*Antalya Kesme Çiçek İhracatçıları Birliği, 1999.

Çizelge 4'ten de görüldüğü gibi, ihracatta karanfilin başı çektiği açık olarak görülmektedir. Bunda karanfilin Akdeniz iklim kuşağında, Ekim-Mayıs ayları arasındaki ihracat döneminde ek ısı ve ek aydınlatma istemeyen bir tür oluşunun bir etkisi vardır.

Dış pazarda rekabet içerisinde olduğumuz ülkeler Akdeniz Bölgesinde, İspanya, İsrail ve Fas'tan ve ekvator kuşağında da Kenya ve Kolombiya'dan oluşmaktadır. Rakip ülkelerden İspanya ve Fas ucuz fiyatlı deniz ve kara yolu taşımacılığı ile 2-3 günde pazara ulaşabilmekte, İsrail gelişmiş kargo sisteminin teşvikli nakliye fiyatları ile bizden daha ucuz fiyatla çiçeğini taşıtabilmekte, bu arada Kolombiya ve kısmen de Kenya ise 1.500-2.000 m. rakımda ürettiği yaz-kış değişmeyen yüksek kaliteli çiçekleri sayesinde pahalı nakliyeye rağmen pazarda yerini koruyabilmektedir.

1998-99 sezonu itibarıyla 20'nin üzerindeki ülkeye kesme çiçek ihracatı gerçekleştirilmiştir. Çizelge 5'ten de görüleceği üzere İngiltere ihracatta başı çekmektedir. Bu durum tüketim alışkanlıklarını hızlı değiştirmeyen İngilizlerin toplam çiçek tüketiminin karanfilin payının yüksekliğinden (% 34) ve bu Ülkeye yönelik düzenli kargo uçağı seferlerinden kaynaklanmaktadır. İngiltere'nin karanfil ithalatında Türkiye'nin payı ise 1997'de % 12 düzeyindedir (10)

Çizelge 5. Ülkeler İtibarıyla Kesme Çiçek İhracat Oranları *

İngiltere	72.0 (%)
Hollanda	18.0 (%)
Japonya	5.0 (%)
Almanya	1.3 (%)
Belçika	1.3 (%)
İsveç	1.0 (%)
Diğerleri	1.4 (%)

* Antalya Kesme Çiçek İhracatçıları Birliği, 1999.

Son yıllarda Japonya'ya yapılan ihracatta hızlı bir artış olmuştur. Bunda T.H.Y'nin sağladığı kargo kapasitesinin ve uygun nakliye fiyatlarının önemli etkisi vardır. Japonya'nın karantina konusundaki ağır koşullarına rağmen ihracatımız bu pazarda giderek artan miktarlarda pay almaktadır.

2.1.2.1.İhracata Yönelik Kesme Çiçek İhracatının Sorunları ve Çözüm Önerileri Geçtiğimiz 14 yılın kalıcı hale dönüştürdüğü en büyük sorun, ürün çeşitlenmesinin sağlanamaması ve dış pazarda sprey karanfilin talebindeki düşüşe karşın alternatif çiçek türlerine henüz yeterince yönelinmemiş olmasıdır. Yine aynı dönemde müzminleşen diğer sorun ise, İngiltere'ye yönelik ihracatın oransal boyutunun da ortaya çıkardığı tek pazara bağımlılıktır. Bu iki sorun yumurta-tavuk sistemine benzer bir şekilde gelişmiş, karanfilin büyük pazarının İngiltere oluşu bu ülkeye yönelik karanfil ihracatını yoğunlaştırmış, örneğin kargo uçağı sadece bu hatta konulmuş THY ile görüşmeler ve taviz talepleri hep Antalya-Londra hattına yoğunlaşmıştır. Daha sonra hava taşımacılığının yüksek maliyetlerine çözüm olarak gelişen tir taşımacılığı da yine Antalya-Londra hattına yönelik olarak devreye girmiştir. Oysa tir taşımacılığı ile Gypsophila , Solidago gibi alternatif ürünlerin taşınması sakıncalı iken, sadece karanfil nispeten sağlıklı bir şekilde pazara taşınabilmekte, sonuçta bu taşıma sistemi ürün çeşitlenmesini olumsuz yönde etkilemektedir.

Bu konulara yönelik çözüm önerileri aşağıda belirtilmiştir :

- Üretim bölgelerinin merkezinde ihracat mezarı kurulması: Yeni ürüne yönelen üreticinin en büyük endişesi pazar ve müşteri bulamamasıdır. Oysa ihracat mezarlarında, yeni ürünlerin müşteri bulunduğunu gören üretici cesaretlenecektir. Bu mezarlar aynı zamanda çeşitleme sıkıntısını çeken ihracatçıya ürün temininde kaynak teşkil edeceği gibi, Rusya ve balkanlardan bavul ticareti amacıyla gelen müşterilerin arzulan kalitede ve miktarda çiçek bulmalarına da imkan tanıyacaktır.
- Kesme çiçek üretiminde yüksek teknoloji kullanımının teşviki gerekmektedir. Küçük ve orta büyüklükteki işletmelerimizin genelde mali yapıları zayıftır. Bu durum işletmelerin yeni ve daha yüksek teknolojiyi gerektiren yatırımlara yönelmelerini engellemektedir. Örneğin ihracata yönelik gül, sezon boyu krizantem ve dış pazarda iyi talep gören ışıklı bitkilerden Aster, Hypericum gibi. Yeni türlerin üretiminin yaygınlaşması için gerekli yatırımlar yapılamamaktadır.
- Oysa İsrail'de devlet, yüksek teknolojiyi gerektiren bu yatırımları teşvik kapsamına alarak, bir yandan ürün paletini genişletirken, diğer yandan katma değeri yüksek bu ürünlerin üretimini yaygınlaştırmaktadır.
- Son yıllarda ihracatçıları bir çatı altında toplamak amacıyla kurulmuş olan 'Sektörel Dış Ticaret Şirketleri (SDŞ)', ihracatçıya girdi tedarik eden ve ürünün dış pazara sevkinde lojistik destek sağlayan şirketler olarak faaliyetlerini sürdürmektedir. İhracatçının aşırı rekabet nedeniyle büyük sıkıntılar çektiği İngiltere pazarında, SDŞ'lerin doğrudan pazarlama faaliyetine girerek, pazarın kontrol altına alınmasına etkili olmaları gereklidir.
- Avrupa ülkelerinin çiçek ticaretinde süper marketlerin önemi giderek artmaktadır. Süper marketlerde ise ürün alımını yaptıkları ihracatçıyla yıl

boyu çalışmak istemektedirler. Kasım-mayıs arasındaki klasik ihracat dönemimizin kısalığı süper marketlerle çalışmayı zorlaştırmaktadır. Bu nedenle kaliteli malın üretildiği ihracat sezonunu uzatabilmek için yayla bölgelerinde yaz üretimine önem verilmelidir. Bu konuda Isparta'da yapılmış olan ön çalışmalar ümitvar sonuçlar vermiştir.

Genelde üretim, pazar ve ihracatçı yapısından kaynaklanan bu sorunların çözümü halinde Türk çiçeği dış pazarda yeni bir imajla layık olduğu konuma ve ihracat düzeyine ulaşacaktır.

3. DIŞ MEKAN BİTKİLERİ YETİŞTİRİCİLİĞİNİN GENEL DURUMU

21 yüzyıla girdiğimiz günümüzde insanoğlu çarpık kentleşme, sanayileşme ve nüfus artışının getirdiği çevre sorunları ile karşı karşıya kalmıştır. Parçası olduğu doğadan gittikçe uzaklaşan, gri beton yığınları arasında, kirliliği bir havayı teneffüs etmek zorunda kalan insan, yeşil alanların doğaya duyulan özlemi gidermesinin yanı sıra kendi fiziksel ve ruhsal sağlığı için önemini daha iyi anlamaktadır. Kişi başına düşen yeşil alan miktarının 8-12 m² olduğu, Avrupa ülkeleri ile kıyaslandığında ülkemizde bu rakamın çok altında kaldığı (ortalama 2 m²) görülmektedir.

Oysa son zamanlarda gündemde olan, ülkemiz için bir aşama kabul edilen, sosyal, ekonomik ve politik açıdan standartlarına uymak için çaba sarf edilen Avrupa Ekonomik Topluluğu için kişi başına düşen yeşil alan miktarının da bir standart olduğu unutulmamalıdır (22). Gerek bu standardı yakalamak, gerekse artan çevre sorunları azaltmak için kentlerimiz ve yakın çevresinde yeşil dokuyu artırma çabaları beraberinde artan dış mekan bitkileri gereksimi ortaya çıkarmaktadır. Ülkemizde dış mekan bitkileri üreten fidanlıkların yeterli olduğunu ve bu konuda sağlıklı istatistik bilgilerin bulunduğunu söylemek olanaksızdır.

Dış mekan bitkileri yetiştiren fidanlıklar yıllar önce yabancı ülkelerde düzenli yatırım ve fidanlıklar şeklinde organize edilmiş olmasına karşın, ülkemizde gerçek anlamda süs ağaç ve çalılarının üretimi için fidanlık kurulması Cumhuriyet dönemine rastlamaktadır. Ankara'da bugün Kurtuluş Parkı'nın bulunduğu yerde ve Atatürk Orman Çiftliği içinde ilk fidanlıklar kurulmuştur (26).

Günümüzde dış mekan bitkileri yetiştiren fidanlıklar incelendiğinde, üretimin çoğunlukla Orman Genel Müdürlüğü, Karayolları, Devlet Demir Yolları, Devlet Su İşleri ve belediye fidanlıkları tarafından ve daha az olarak da özel fidanlıklarda yapıldığı görülmektedir (21).

3.1.Dünyada Dış Mekan Bitkileri Yetiştiriciliğinin Genel Durumu

Çizelge 6. Dış mekan bitkileri üretiminde önemli yere sahip bazı ülkelerin üretim alanları (ha) (1990) (15).

	ABD**	Alman	Belçik	Danim	Fran	Holl	İngilt	İsviçr	Japn***	Knđ****	Polon
Meyv. Süs Ağaçl.	-	1.263	676	228	2.585	1.255	778	147	-	-	1.452
Çiçekli Süs Ağaçl.	-	1.499	1.653	2.917	9.790	4.891	4.420	1.031	-	-	-
Orman Ağaçları	-	3.205	906	782	1.990	2.066	-	134	-	-	-
Diğer*	29.60	5.414	-	-	-	674	7.663	-	16.14	28.882	-
Toplam	29.60	21381	3.235	3.927	14.36	8.886	12.86	1.312	16.14	28.882	1.452

*) ABD, Avusturya, Japonya ve Kanada için bitki gruplarına göre sınıflandırma yapılmamış genelde dış mekan bitkilerini; diğer ülkelerde ise bu sınıflandırma dışında kalan çok yıllık otsu bitkileri içermektedir.

) 1980 yılı verileri, *) 1994 yılı verileri, *****) 1985 yılı verileri

3.2. Türkiye'de Dış Mekan Bitkileri Yetiştiriciliğinin Genel Durumu

Çizelge 7. Türkiye'de dış mekan bitkileri yetiştiriciliği yapılan alanların illere göre dağılımı (1993)

(Uluğ ve Yücel, 1996)

İLLER	ÜRETİM ALANLARI (m ²)				İLLER	ÜRETİM ALANLARI (m ²)				
	Cam	Ser	Plastik S.	Açık		Toplam	Cam	Ser	Plastik S.	Açık
Adana	-	-	5.000	5.000	İstan-Yal	560	51.900	454.800	507.260	
Antalya	10.000	-	107.700	117.700	İzmir	2.600	33.400	65.400	101.400	
Aydın	-	-	5.232	5.232	Kocaeli	-	17.550	107.500	125.050	
Balıkesir	4.160	1.855	52.030	58.045	Manisa	-	600	1.400	2.000	
Bursa	400	10.810	6.700	17.910	Muğla	-	2.300	2.800	5.100	
Çanakkale	-	-	426	426	Samsun	-	650	6.900	7.550	
Hatay	-	2.500	-	2.500	Sakarya	300	500	15.000	15.800	
İçel	-	2.000	9.000	11.000						
TOPLAM	18.020	124.065	839.888	981.973						

Türkiye’de dış mekan bitkileri yetiştiriciliğinde etkin olan 15 ile bakıldığında 507. 260 m² ile İstanbul ve Yalova illeri başta gelmekte, onları İzmir ve Antalya izlemektedir (Çizelge7). Son yıllarda turizm sektöründe yeni otel ve tatil köyleri gibi artan organize yatırımlar, özellikle sahil kesimindeki bu illerde özel fidanlıklarda artışı da beraberinde getirmiştir.

3.3. Dış Mekan Bitkileri Ticareti

3.3.1. Dünyada Dış Mekan Bitkileri Ticareti

Yılda 50 milyar \$’lık bir ticaret hacmine ulaşan, dünya süs bitkileri üretim ve ticareti içinde dış mekan bitkilerinin payı 7.6 milyar \$’dır (14).

3.3.1.1. İhracat

Çizelge 8. Avrupa ülkeleri dış mekan bitkileri ihracatı(1995)(Heinrichs & Siegmund, 1996)

ÜRÜN GRUPLARI	Parasal Değer (x 1000 \$)	Miktar (x 1000 kg)	ÜRÜN GRUPLARI	Parasal Değer (x 1000 \$)	Miktar (x 1000 kg)
Meyv. Süs Ağç.	46458	14335	Day Çok Yıllık**	124357	37925
Orman Ağaç.	63877	29085	Üretim Mat***	280505	158296
Güller*	59851	8195	Diğerleri	65	78
Toplam	575113	247917			

*) Aşı kalem ve gözlerini de içermektedir. **) Otsu mevsimlik çiçekleri içermektedir.

***) Dış mekan bitkilerinin aşı kalem ve gözleri (güller hariç), çelikler ve daldırma ile üretimde kullanılan dalları

1995 yılı İsrail, bazı Uzak Doğu Ülkeleri (Hong Kong, Japonya, Singapur, Tayvan) ve Kuzey Amerika ülkeleri (ABD ve Kanada)’nın dış mekan bitkileri ihracatı 535.826.000 \$’dır (15).

3.3.1.2. İthalat

Çizelge 9. Avrupa ülkeleri dış mekan bitkileri ithalatı (1995)(Heinrichs & Siegmund, 1996).

ÜRÜN GRUPLARI	Parasal Değer (x 1000 \$)	Miktar (x 1000 kg)	ÜRÜN GRUPLARI	Parasal Değer (x 1000 \$)	Miktar (x 1000 kg)
Meyv. Süs Ağç.	33624	10554	Day Çok Yıllık**	71971	19835
Orman Ağaç.	53252	31214	Üretim Mat***	168503	100787
Güller*	61846	12878	Diğerleri	7217	2690
Toplam	396410	177957			

*) Aşı kalem ve gözlerini de içermektedir. **) Otsu mevsimlik çiçekleri içermektedir.

***) Dış mekan bitkilerinin aşı kalem ve gözleri (güller hariç), çelikler ve daldırma ile üretimde kullanılan dalları

1995 yılı İsrail, bazı Uzak Doğu Ülkeleri (Hong Kong, Japonya, Singapur, Tayvan) ve Kuzey Amerika ülkeleri (ABD ve Kanada)’nin dış mekan bitkileri ithalatı 1.758.225.000 \$’dır (15).

3.3.2. Türkiye'nin Dış Mekan Bitkileri Ticareti

3.3.2.1. İhracat

Çizelge 10. Türkiye'nin dış mekan bitkileri ihracatı (Anonim, 1997)

Gümrük Tarife No	İHRAÇ EDİLEN BİTKİLER	1997(\$)
060230000000	Rhododendronlar (Aşılı ve aşısız)	243.756
060240100000	Güller (aşılı)	5.799
060240900000	Güller (aşısız)	36.757
060290410000	Orman ağaçları fideleri	6.826
060290450011	Diğer ağaç ve çalıların köklü çelikleri	83.410
060290490000	Diğer ağaç ve çalıların aşı kalem ve gözleri	835.458
060290590000	Diğer dış mekan bitkileri köksüz çelik, fidan, aşı kalem ve gözleri	61.538
060491290000	Noel ağaçları ve çamlar	2.858
TOPLAM		1.276.402

Türkiye'de süs bitkileri üretimi 1940'lı yıllarda başlamasına karşın süs bitkilerine yeterince önem verilmemiş ve bu ticaretten 1997 yılında 13 milyon \$ gibi çok küçük bir pay almıştır (14). Türkiye'nin dış mekan bitkileri iç ticareti ile ilgili herhangi bir veri olmaması nedeni ile iç ticaret kapasitesi hakkında bilgi vermek olanaksızlaşmaktadır. İthalat ve ihracat değişik gümrük tarife numaraları altında ve diğer süs bitkileri ile iç içe geçmiş durumda yapıldığından kesin ihracat ve ithalat rakamları belirlenmemektedir. 1997 yılı dış mekan bitkileri ihracatı parasal değeri 1.276.402 \$'dır (Çizelge 10). Yine bu rakam Avrupa ülkeleri ihracatı (Çizelge 8) ile kıyaslandığında çok küçük kalmaktadır. Çizelge 11'de ihracatın parasal değerleri karşılaştırıldığında toplamda aynı yıl için iki farklı rakam ortaya çıkmaktadır. Çizelge 11'de verilen ihracatı yapılan dış mekan bitkileri, terminolojideki ve gümrük tarife numaralarındaki karışıklık nedeni ile diğer bitki gruplarını da içermektedir. Çizelge 11'in ihracatın gerçekleştiği ülkeler ve bu ülkelere gerçekleştirilen ihracat miktarları açısından bir fikir ortaya koyması nedeni ile verilmiştir. Aynı durum Türkiye'nin dış mekan bitkileri ithalatı ile ilgili Çizelge 12 ve 13 içinde geçerlidir.

Türkiye'nin toplam süs bitkileri ithalatı 1996 yılında 17.7 milyon dolar, 1997 yılında da 19.5 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir (12). Bunun içinde dış mekan bitkilerinin payı 1996 yılı için 10.0 milyon dolar iken, bu rakam 1997 yılında 12.3 milyon dolara yükselmiştir. İthal edilen süs bitkileri içerisinde en fazla dış mekan bitkileri yer almaktadır. Dış mekan bitkilerinin genel ithalat toplamı içerisindeki payı 1997 verilerine bakıldığında % 63'e ulaşmaktadır.

Çizelge 11. Türkiye'nin dış mekan bitkileri ihracatı (ülkeler, miktar ve değerler) (An, 1999)

1997 Yılı						
Gümrük Tarife No	Ülke Adı	Miktar (Adet)	Parasal Değer (\$)	Ülke Adı	Miktar (Adet)	Parasal Değer (\$)
Rhododendronlar, Açelyalar						
06230	Almanya	10.087	26.783	K. K.T.C.	44.209	217.973
Toplam		54.306	243.756			
Güller						
06240	Almanya	20.000	5.799	Japonya	6.659	3.483
	K.K.T.C.	10.250	33.274			
Toplam		36.809	42.556			
Diğer Canlı Bitkiler, Mantar Miselleri						
06290	Almanya	2.378	10.331	A.B.D.	837	5.202
	Avustralya	1.098	1.600	Azerbaycan	55.186	107.328
	Bulgaristan	198.307	294.544	Fransa	567	2.290
	Hollanda	328.574	508.863	İsviçre	1.030	1.501
	İtalya	7.621	9.760	Japonya	110.842	665.302
	Kazakistan	33.079	121.749	K.K.T.C.	6.587	9.388
	Rusya Fed.	59	180	Türkmenistan	4.490	26.825
Toplam		750.655	1.764.863			
Süs Buketleri İçin Taze Yapraklar, Dallar, Otlar, Noel Ağaçları, Çamlar						
060491	Almanya	81.500	108.954	Avustralya	500	678
	Hollanda	3.600	1.506	Kazakistan	2.500	2.175
Toplam		88.100	113.313			
Genel Toplam		929.870	2.164.448			

3.2.2. İthalat

Çizelge 12. Türkiye'nin dış mekan bitkileri ithalatı (Anonim,1997)

Gümrük Tarife No	İTHAL EDİLEN BİTKİLER	1997 (\$)
060230000000	Rhododendronlar (Aşılı ve aşısız)	314.470
060240100000	Güller (aşılı)	33.510
060240900000	Güller (aşısız)	157.989
060290410000	Orman ağaçları fideleri	174.861
060290450011	Diğer ağaç ve çalıların köklü çelikleri	1.180.707
060290450012	Diğer ağaç ve çalıların köklü fidanları	122.580
060290490000	Diğer ağaç ve çalıların aşı kalem ve gözleri	7.498.636
060290510000	Çok yıllık bitkilerin köksüz çelik, fidan, aşı kalem ve gözleri	303.320
060290590000	Diğer dış mekan bitkileri köksüz çelik, fidan, aşı kalem ve gözleri	2.486.334
TOPLAM		12.272.407

Uluğ ve Yücel (1996), Zirai Mücadele Araştırma Enstitüsü Müdürlüğünden elde edilen ithalat rakamları arasında dış mekan bitkileri içerisinde yer alan çim bitkileri tohumlarının ithalat değerlerini kesin olarak çıkarmışlardır. Bu kayıtlara göre 1993 yılı çim tohumu ithalat miktarı 1.046.750 kg'dır. Bu da yalnızca çim alanların kurulması konusunda dışa bağımlılığımızın ne denli büyük boyutlara ulaştığını açıkça göstermektedir.

3.4. Türkiye'de Dış Mekan Bitkileri Yetiştiriciliği Ve Ticaretinde Yaşanan Sorunlar Ve Çözüm Önerileri

Dış mekan bitkileri yetiştiren fidanlıklarda görülen arz ve talep dengesizliğinin nedenlerinden biri devletin tarım politikası içinde yer alamamasıdır. Karlı bir tarımsal faaliyet olmasına karşın, yakın geçmişe kadar konunun gerçek boyutlarının kavranamaması ve lüks tüketim gibi algılanması, ilgili üretim dalına olumlu yaklaşımları önemli ölçüde geciktirmiştir. Bugün için mevcut talep, arz açığının ithalat yoluyla kapatılması zorunlu olmakla birlikte, bu bir takım olumlu ve olumsuz etkileri beraberinde taşımaktadır. Dış mekan bitkileri fidanlarının ithal yoluyla sağlanması ile yeni varyete ve kültür formlarının getirilmesinin yanı sıra, aranan standart ve kalitede materyal elde edilmesi olumlu, ancak sürekli ithalat yoluyla fide ve fidan sağlanması, ülkemiz fidancılığı gelişimi üzerindeki olumsuz yönüdür (22).

Çizelge 13. Türkiye'nin dış mekan bitkileri ithalatı (ülkeler, miktar ve değerler) (An, 1999)

1997 Yılı						
Gümrük Tarife No	Ülke Adı	Miktar (Adet)	Parasal Değer (\$)	Ülke Adı	Miktar (Adet)	Parasal Değer (\$)
Rhododendronlar, Açelyalar						
06230	Belç.-Luksem.	244.458	236.675	Hollanda	69.436	55.464
	İtalya	19.617	22.331			
Toplam		333.511	314.470			
Güller						
06240	Almanya	321	2070	Bulgaristan	10.557	33.61
	Fransa	18.241	29.594	Hollanda	57.160	82.023
	İngiltere	326	1.187	İtalya	49.453	72.164
	Moldava	1.250	1.100			
Toplam		137.308	191.499			
Diğer Canlı Bitkiler, Mantar Miselleri						
06290	Almanya	106.394	157.790	A.B.D.	134.882	90.690
	Avustralya	11.667	19.336	Belç.-Luksem.	105.453	166.456
	Bulgaristan	715.096	514.751	Fransa	250.707	410.370
	G.Kore Cumh.	1.778	3.355	Hollanda	2.736.158	4.387.550
	Honduras	39.384	52.284	İrlanda	77.483	114.215
	İspanya	62.595	42.979	İsrail	48.800	325.598
	İsviçre	4.900	4.464	İtalya	13.617.453	9.923.807
	Japonya	6.322	16.684	Kesinleşmemiş	772	4.325
	Kostarika	46.691	110.193	Macaristan	52.850	92.490
	Moldova	127.799	61.063	Rusya F.	1.500	1.357
	Ukrayna	24.820	48.854			
Toplam		18.173.504	16.548.611			
Süs Buketleri İçin Taze Yapraklar, Dallar, Otlar, Noel Ağaçları, Çamlar						
060491	Almanya	26	491	İngiltere	1	7
	İran	34	630	Tayland	50	945
Toplam		111	2.073			
Genel Toplam		929.870	17.062.653			

Ülkemizde dış mekan bitkilerinden özellikle çim ve mevsimlik çiçek tohumları, ıslah çalışmaları olmaması nedeni ile ithal yolu ile karşılanmaktadır. Her yıl önemli miktarda döviz ödeyerek aldığımız bu materyallerin yerli üretiminin özendirilmesi, ıslah konusunda araştırmaların yapılması genel bir politika olarak benimsenmeli ve bunların gümrük ve diğer vergilerden muafiyeti engellenmelidir (25). Üretim konusunda özellikle doku kültürü laboratuvarlarının kurulması önem kazanmaktadır.

Ülkemizin başka ülkelerin pazarı olmaktan çıkarıp, kendimize yeterli duruma geldikten sonra, bulunduğu stratejik ve ekolojik özellikleri nedeni ile dış mekan bitkileri fidancılığı konusunda Avrupa ülkeleri ile bağlantı kurabilecek, Orta Doğu ve Eski Doğu Bloğu ülkelerine ihracat yapabilecek kapasitededir. İhracatı teşvik için gerekli vergi indirimi ve iadeleri sağlanmalıdır (22 ve 26).

Özellikle ihracatın artırılması amacı ile tanıtım, reklam faaliyetleri ve koordinasyonu sağlayacak güçlü bir dış pazarlama organizasyonunun oluşturulması zorunludur. Dış pazara dağınık ihracatçılar yerine güçlü bir dış pazarlama organizasyonu ile girerek rekabet gücünü arttırmak olasıdır (27).

Terminolojideki ve gümrük tarife numaralarındaki karmaşanın düzeltilmesi amacıyla bir komisyon oluşturulmalı, farklı bitki gruplarının iç içe geçmesi önlenmelidir.

Yeni özel fidanlıkların kurulması ve kamu fidanlıklarını daha da geliştirilmesi ile yeni istihdam olanakları ortaya çıkacaktır. Yeni girişimcilerin, düşük faizli uygun kredi olanakları ile desteklenmesi gerekmektedir.

Talebin giderek artmasının karşın, pazarlama ve tanıtım sorunlarının yanı sıra, üretim konusundaki programsızlık ve aksaklıklar nedeni ile arz yetersiz kalmakta ve gerçek talep ortaya konulamamaktadır. Alıcı ve satıcıyı bir araya getirerek sektöre hareketlilik kazandıran en önemli olgu pazarlardır. Ülke çapında güçlü bir pazar organizasyonu dış mekan bitkileri pazarlama sorunlarına çözüm getirecektir. Kesme çiçek pazarlamasında halen faaliyetini sürdüren, üretici ve tüketiciyi bir araya getiren, koruyan ve destekleyen çiçekçilik kooperatiflerinde olduğu gibi dış mekan bitkileri fidancılığında da kooperatif kurmak zorunludur. Böyle bir kooperatif son zamanlarda gündemde olan özel, resmi ve ithal fidan fiyat farklarını ortadan kaldıracak, bitkisel materyale nitelik, nicelik ve fiyat açısından standart getirecektir (22).

Dış mekan bitkileri fidanlıklarının karlı bir işletme şekline dönüşebilmesi, karlılığın devamı ve ülke tarım sektöründe gerçek yerini alabilmesi için, yeni teknoloji transferine öncelik tanınmalı ve her türlü destek sağlanmalıdır.

Dış mekan bitkileri plantasyonunda kaynak savurganlığına son vermek için, Peyzaj Mimarlığı Odası tarafından teknik şartname hazırlanmalı ve tam olarak uyulması sağlanmalıdır (19).

4. TÜRKİYE'DE İÇ MEKAN BİTKİLERİNİN GELİŞİMİ VE MEVCUT DURUM

Çiçekçilik Sektörü içinde yer alan iç mekan süs bitkileri yetiştiriciliği; ev, büro, otel, fabrika ve çeşitli işyerlerinin dinlenme salonlarında iç mekan bitkisi olarak kullanılan saksılı bitkileri ve bunların üretim materyalleri olan çelikler, tohumlar ve yumruları kapsamaktadır. İç mekan süs bitkileri, salon bitkileri veya saksı bitkileri olarak da isimlendirilirler (1).

Ülkemizde iç mekan süs bitkileri çiçekçilik sektörü içinde özellikle 1980'ler den sonra önemli bir yer tutmaya başlamıştır. Ev ziyaretleri, kutlama günleri, hasta ziyaretleri gibi durumlarda götürülen kesme çiçeklerin yerini artık salon bitkileri almaya başlamıştır. Bunda en büyük etken salon bitkilerinin kesme çiçeklere göre daha uzun ömürlü olmalarının yanında tür ve çeşit sayısı zenginliğinin her zevke hitap edebilmesidir. Bu çeşit zenginliği aynı zamanda her bütçeye göre bitki bulma şansını arttırmaktadır (1)

Kalaç ve Gökçe (1998) İç mekan bitkilerini 3 ana başlık altında toplamışlardır. Çiçekli Saksı Bitkileri, Yaprak- Saksı Bitkileri, Çeşitli Kaktüs Türleri.

Korkut ve İnan (1995) ise Saksılı Süs Bitkilerini ;Yaprakları için yetiştirilen bitkiler, Çiçekleri için yetiştirilen bitkiler, Kaktüs ve etli yapraklı bitkiler (Sukkulentler), Bromelialar olarak sınıflandırmışlardır.

İç mekan süs bitkileri sektöründeki kuruluşların çoğu Marmara Bölgesi'nde bulunan irili ufaklı işletmelerden oluşmaktadır. Pazarın %50' den fazlasını elinde bulunduran 50 dekarlık sera alanına sahip bir işletmenin yanı sıra sera alanları 1-20 dekar arasında değişen 20' ye yakın işletme bu sektör içinde yer almakta ve bu işletmelerin sayıları gün geçtikçe artmaktadır (1)

Türkiye' de toplam süs bitkileri üretim alanı 6280 dekadır. Bu alan içerisinde yer alan süs bitkileri ve yüzdeler payları kesme çiçekler % 74, soğanlı bitkiler % 15, dış mekan bitkileri % 8, iç mekan bitkileri % 3 olarak belirtilmiştir (21).

Çizelge 14. Türkiye'de İç Mekan Süs Bitkileri Yetiştiriciliğinde Kullanılan Sera Alanları (Korkut ve ark.,1992)

Bölgeler	Sera Tipi		Toplam	% Oranları
	Cam (da)	Plastik (da)		
Marmara	66.6	116.2	182.8	49.0
Ege	35.0	94.4	129.4	34.7
Akdeniz	19.2	38.0	57.2	15.4
Diğer	1.2	2.3	3.5	0.9
Toplam	122.0	250.9	372.9	100

Çizelge 15. Türkiye’de İç Mekan Süs Bitkilerini Yetiştirilen Sera Alanlarının Yurt İçindeki Dağılımı (Korkut ve ark., 1992)

İLLER	SERA TIPLERİ		Toplam
	Cam	Plastik	
Kocaeli	53.5	92.5	146
İstanbul	10.1	0.5	10.6
Bursa	1.8	13.2	15.0
Sakarya	1.0	10.0	11.0
Çanakkale	0.2	-	0.2
İzmir	29.2	81.9	111.1
Manisa	3.0	10.0	13.0
Denizli	2.5	1.0	3.5
Muğla	0.3	1.5	1.8
Antalya	18.2	17.0	35.2
Adana	-	21.0	21.0
İçel	1.0	-	1.0
Samsun	0.8	2.3	3.1
Amasya	0.4	-	0.4

Sektördeki girdiler ve girdi maliyetleri bitkilerin türlerine ve kullanılan malzemelerin cinsine göre değişmektedir. Örneğin girdiler içinde en önemli yeri üretim materyali alırken, diğer bir girdi olan saksı harcı kendisini oluşturan materyallerin özelliklerine göre değişim göstermektedir. Bunlara saksı, gübre, ilaç, ısıtma, sulama, işçilik gibi giderler de eklendiğinde üretim giderleri küçümsenemeyecek boyuttadır. Bu sebeple ülkemizde yetiştiricilik yapan firmalar faaliyetlerini farklı şekillerde sürdürmektedirler.

Ülkemizde iç mekan süs bitkileri yetiştiriciliği yapan işletmelerin faaliyetleri üç grupta toplanmaktadır. Üretim materyalini kendileri üretip satış boyuna kadar büyütenler; Üretim materyalini ithal edip satış boyuna kadar büyütenler; Satış boyunda bitki ithal edip pazarlayanlar (18)

Ülkemizde bu konuda yeterli istatistiki bir çalışma bulunmayışından dolayı işletmelerin üretim açısından gerçek durumlarını ortaya koyabilmek oldukça güçtür.

Gürsan (1999)’a göre 1997 yılı Türkiye’nin toplam süs bitkileri üretim değerleri ve toptan fiyatları aşağıda verilmiştir.

Kesme çiçek iç tüketim (Mezatlara) satışları	16 milyon \$
İhraç edilen taze çiçek ve 06 kod’lu diğer ürünler	19 milyon \$
Sınır ticareti ile (kayıt dışı) ihraç edilen çiçekler	2.5 milyon \$
Saksılı salon bitkileri	6.5 milyon \$
İhraç edilen doğal çiçek soğanları	2.5 milyon \$
TOPLAM	6.5 milyon \$

4.1. Dünyada İç Mekan Bitkilerinin Durumu

Dünyada pek çok ülkede süs bitkilerinin gelişme gösterdiği bilinmektedir. Gelişmişlik ve refah düzeyinin yüksek olduğu ülkeler yanında gelişmiş ülkelere süs bitkisi ihracat imkanı bulmuş ülkelerde de süs bitkileri yetiştiriciliğinin daha fazla geliştiği dikkat çekmektedir (12).

Dünyada yaklaşık 145 ülkede ticari anlamda süs bitkileri üretimi yapılmaktadır. Bu ülkelerdeki toplam üretim alanı 223 105 hektar olarak tahmin edilmektedir (12).

Çizelge 16. İç Mekan Bitkileri Üretiminde Önemli Yere Sahip Bazı Ülkelerin Üretim Alanları (ha) (Heinrichs and Siegmund, 1996).

ÜLKELER	ALAN	ÜLKELER	ALAN
ABD (93)	3674.8	İngiltere (92)	161
Almanya(92)	934	İrlanda (91)	7.1
Hollanda (94)	1138	İsviçre (90)	175
Belçika (92)	397	İtalya (93)	208
Danimarka (93)	362.2	Japonya (86)	1406
Toplam			84631

4.2. Türkiye' De İç Mekan Bitkilerinin Ticareti

Saksı bitkileri ihracatımız yok denecek kadar azdır. Bunun sebepleri; İç piyasanın salon bitkileri talebinin giderek artması ve mevcut işletmelerin ancak bu talebe karşılık verebilmelerinin yanı sıra Hollanda, Belçika gibi çiçekçiliği bir sanayi kolu haline getirmiş ileri teknoloji kullanarak üretim yapan ve maliyetleri bu nedenle düşük olan ülkelerle rekabet edebilecek düzeyde üretim yapamayışımızdır (1).

Türkiye'nin iç mekan bitkileri ithalat ve ihracatının 1989-1992 yılları arasındaki değişimi çizelge 17' de verilmektedir.

Çizelge 17. Türkiye'nin 1989-1992 Yılları Arasındaki İhracat ve İthalatı (Aksu ve ark.,1993).

YILLAR	İHRACAT		İTHALAT	
	Miktar (Ton)	Parasal Değer (x 1000 \$)	Miktar (Ton)	Parasal Değer (x 1000 \$)
1989	25.6	11.6	756.4	2215
1990	1.44	4.6	754.2	4330.2
1991	5.49	6.6	1697.4	5408.3
1992	603.5	78.2	1865.3	5637.7

İç mekan bitkileri ihracatını en fazla yaptığımız ülke o yıllarda Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetidir. Yıllara göre, Ürdün Yunanistan, Japonya, İsviçre, Hollanda ve Almanya'ya az miktarlarda ihracatımız olmuştur.

İç mekan bitkileri ve üretim materyallerini ithal ettiğimiz ülkeler arasında Hollanda başta yer almakta, bunu İsrail, Belçika, Luksemburg ve İtalya takip etmektedir. Geri kalan ithalat da Japonya, İspanya, A.B.D., Bulgaristan, Polonya gibi ülkelere az miktarlarda yapılmıştır.

Heinrich ve Siegmond (1997)' a göre saksılı bitkilerin ithalatının 1995 yılındaki verilerinde Türkiye'nin yer almadığını belirtmişlerdir. 1995 yılında ki ithalat değerlerinin bu literatüre giremeyecek kadar az olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Buna karşın çizelge 6 incelendiğinde ihracatımızın 138.000 kg çiçekli, 1.511.000 kg yapraklı bitkiler ile az da olsa yer aldığı ve bu ihracatın Hollanda, İtalya, Almanya, Danimarka ve İspanya'ya gerçekleştirildiği gözlenmektedir.

4.3. Dünyada İç Mekan Bitkilerinin Ticareti

Dünyada süs bitkileri satışları toplam 49.100 milyon \$' dır. Kesme çiçekler % 50.31'lik bir payla birinci sırayı almaktadır. Kesme çiçeklerden sonra saksılı bitkiler % 29.12'lik payla ikinci sırayı alırken satış tutarı 14.300 milyon \$ olarak belirtilmiştir, ürün dağılımında daha sonra sırasıyla süs ağaç ve fidanları, çiçek soğanları ve diğer bitkisel materyal yer almaktadır (12).

4.4. Sonuç Ve Öneriler

İç mekan bitkileri üretimi alt yapı, yetiştirme teknikleri ve pazarlama konularında kesme çiçek ve dış mekan bitkileri yetiştiriciliğinden farklılık göstermektedir. Bu grup bitkilerde düzenli ısıtma sistemleri ve modern teknoloji ile mekanizasyonun kullanılması gerekmektedir (14). Bu nedenle öncelikle teknik konularda yeterli kapasiteye sahip kişiler yetiştirilmelidir. Dünya ülkelerine bakıldığında bir çoğunun sahip oldukları olanaklar sınırlı olmasına karşı sürekli yenilenen bir teknoloji ve yeterli teknik elemanları sayesinde bu konuda oldukça söz sahibi olmuşlardır.

Üzerinde önemle durulması gereken bir konuda iç mekan bitkileri yetiştiren kuruluşların birbirleriyle ilişkilerinin sınırlı olduğudur. Bu sektördeki kuruluşların çalışma koşullarının, işletim sistemlerinin, mevcut kapasitelerinin vb. tam olarak saptanmadığı ülkemizde gelişmeleri bir tesadüfe bağlanabilir. Konuya gereken önem verilerek öncelikle çok ayrıntılı raporlar hazırlanmalı ve bu düzenli olarak devam etmelidir (Altı aylık veya en az yıllık). Bu belirlenen verilere DİE veya buna benzer bir kurumdan rahatlıkla ulaşılabilir ve bu veriler ışığında sürekli yenilenen arz ve talebe uygun üretim politikaları saptanmalıdır.

Ülkemizin jeopolitik yapısı gereği uygun politikalar benimsenirse, ürünlerin Asya, Avrupa, Ortadoğu ve Rus pazarına açılabilmesi oldukça kolay olacağı düşünülmektedir.

Çizelge 18. 1995 Türkiye'nin 1995 Yılı İç Mekan Bitkileri İhracat Ettiği Ülkeler ve İhracat Miktarları
(x1000 Kg) (Heinrich and Siegmond,1997)

ÜRÜN	Alm.	Bel	Dani.	İspa.	Fin.	Fran.	Yun.	İrla.	İtal	Hol.	Port.	İsviç.	İng.	Toplam
Toh. Üretilen Süs Bitki	164	24	10	1	-	25	-	-	3308	1581	-	-	2	5115
Kuru Kesme Çiçekler	4	1	-	-	-	-	-	-	11	32	-	-	-	48
Kuru Yapraklar	10	-	-	-	-	4	-	-	6	-	-	-	2	22
Canlı Bitkiler	150	23	10	1	-	18	-	-	3271	1391	-	-	-	4864
Çiçekli Saksı Bitkileri	3	-	1	-	-	-	-	-	-	134	-	-	-	138
Yapraklı Bitkiler	3	-	9	1	-	-	-	-	685	813	-	-	-	1511
Diğer Canlı Bitkiler	16	-	-	-	-	12	-	-	1599	26	-	-	-	1623

Çizelge 19. Türkiye'nin 1997 Yılı İç Mekan Süs Bitkileri İthalatı (Anonim,1997)

Ürün Grubu	İthalat	
	Miktar (kg)	Değer (\$)
Salon Bitkilerinin köklendirilmiş çelikleri (kaktüsler hariç)	153.596	286.153
Salon Bitkilerinin köklendirilmiş fidanları (kaktüsler hariç)	39.250	82.677
Salon Bitk.-tomurcuklu/ çiçek açmış çiçekler (kaktüsler hariç)	45.019	56.973

Çizelge 20. Türkiye'nin 1997 Yılı İç Mekan Bitkileri İhracatı (Anonim,1997)

Ürün Grubu	İhracat	
	Miktar (kg)	Değer (\$)
Salon Bitkilerinin köklendirilmiş çelikleri (kaktüsler hariç)	2.729	3.128
Salon Bitk.- tomurcuklu/ çiçek açmış çiçekler (kaktüsler hariç)	584	1.940

Üreticiler açısından ele alınması gereken bir konuda üretim materyali temini, pazarlama gibi konularda dayanışmayı sağlayacak bir kurumun olmayışıdır. Kendi haklarını koruyabilecek ve gelişmeleri yönünde kararlar alınmasını sağlayabilecek bir kooperatifin kurulması ve birlikteliğin sağlanması gerekmektedir. Kesme çiçek sektöründe henüz tam bir yapılaşma sağlayamamış ve bölünmüş olan kooperatifçilik bile bu konuda önemli adımlar atılmasını sağlamıştır.

Üretim materyali elde etmek için özellikle iç mekan bitkilerinde kesin gerekli olan doku kültürü laboratuvarları tesis edilmeli ve böylece dışarıya bağımlılıktan kurtulmalıdır. Bu olanaklar sağlanabilirse hem üretim potansiyelinde, hem de kalite standartlarında yükselme olması olasıdır.

Bu sektörde gelişmeler sayesinde ortaya çıkacak farklı ve yeni çalışma alanları ile birlikte iş potansiyeli de artacaktır.

5. DOĞAL ÇİÇEK SOĞANLARI

Yurdumuz florası diğer bitkiler yönünden olduğu gibi doğal çiçek soğanları yönünden de oldukça zengin olup yaklaşık 5000 kadar soğanlı, yumrulu ve rizumlu geofit türlerinin anavatanıdır.

Yurdumuz geofitlerinin büyük kısmı Zambakgiller (*Liliaceae*), Nergisgiller (*Amaryllidaceae*) ve Süsengiller (*Iridaceae*) familyaları kapsamında bulunurken, bu familyalar endemik türler bakımından da oldukça zengindir. Bunların çoğu daha ziyade Toros Dağları, Batı Anadolu ve Kuzeydoğu Anadolu bölgelerinde yayılım gösterirler (6).

5.1. Doğal Çiçek Soğanları İhracatındaki Gelişmeler

Kardelen, göl soğanı, ağlayan gelin, sümbül gibi doğal süs bitkileri uzun yıllardan beri doğal ortamlarından sökülerek, park ve bahçe süs bitkisi, ıslah materyali veya tıbbi bitkiler olarak değerlendirilmek üzere, çeşitli ülkelere ihracat kaynağı olmuş ve bu ihracat günümüze kadar gittikçe artarak gelmiştir.

İhracattaki bu hızlı artışla, endemik türlerimizin doğadaki popülasyonlarının zarar gördüğü fikri önem kazanmaya başlamış ve bilim adamlarınca tartışma platformlarında tüm dikkatler bu türlere yöneltilmiştir. 1974 yılında, alınması gereken önlemlere ilişkin bazı kararlar alınarak; Türkiye'de doğal olarak yetişen soğan, rizom, tohum, fide, çelik, meyve gibi her türlü bitkisel aksamın sökülmesi, toplanması, ihracının yasaklanması sağlanmıştır. Bunu izleyen yıllarda, ticari firmalara ancak üretimini yaptıkları soğan ve yumruların ihracına izin verileceği bildirilmiştir. Çünkü; tahribat, özellikle *Galanthus elwesii*, *Fritellaria* ve *Strenbergia* gibi türlerde oldukça büyüktü. Geofitlerin ihracatı kontrol altında olmayıp tamamen dış pazarların arz-talep durumuna göre yapılmaktaydı. Ayrıca bu bitkilerin üretimleri ile ilgili ciddi boyutta bir faaliyete rastlanmaz iken, doğadan toplanmaları özellikle firmalar arasındaki rekabet nedeniyle, gelişigüzel bir şekilde yapılmaktaydı.

Çizelge 21. Dünyada Bazı Ülkelerin İç Mekan Bitkileri İthalatı (x1000 kg) (Heinrich and Siegmond,1997)

İHRAÇ EDEN	İTHAL EDEN													
	Alm.	Belç.-L	Dani	İspa	Fin.	Fran	Yun.	İrla.	İtal	Hol	Por	İsvi	İng	Top.
Hollanda	71209	7173	1367	2002	241	11443	281	125	5220	-	1213	2052	4500	107126
Danimarka	19141	859	-	136	945	2570	-	73	3119	952	5	99609	4824	42233
Almanya	-	523	969	-	252	230	-	-	346	2679	4	1720	25	6748
Belçika- L.	1844	-	38	877	108	3095	5	1	359	653	86	141	505	7712
İtalya	3774	381	529	16	-	563	155	-	-	363	7	-	19	5807
Fransa	61	410	2	257	-	-	-	-	185	151	2	1	3	1172
İspanya	271	51	34	-	-	196	-	-	3	3	19	-	8	585
İrlanda	-	-	-	-	-	-	-	-	1	386	-	-	3	340
İngiltere	-	1	-	3	-	70	1	20	-	1	42	-	-	138
Avusturya	91	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	95
İsviçre	7	-	59	-	15	-	-	-	-	-	-	-	-	81
Yunanistan	19	-	-	-	-	-	-	-	-	24	-	-	-	43
Portekiz	4	-	-	10	0	5	-	-	-	-	-	-	3	22
Polonya	91	-	-	-	-	-	-	-	-	17	-	6	-	114
Çin	-	-	30	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	30
İsveç	-	8	-	-	-	-	-	-	-	14	-	-	-	22
ABD	14	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	4	21
Bulgaristan	-	-	-	-	-	21	-	-	-	-	-	-	-	21
Norveç	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	18	-	20

Çizelge 22. Dünyada Bazı Ülkelerin İç Mekan Bitkileri İhracatı (x1000 kg) (Heinrich and Siegmond,1997)

İTHAL EDEN	İHRAÇ EDEN													
	Alm.	Belç.-L	Dani	İspa	Fin.	Fran	Yun.	İrla.	İtal	Hol	Por	İsv	İng	Toplam
Almanya	-	1602	31946	-	-	451	-	-	12388	87494	-	-	-	133881
Fransa	509	4588	3518	17	-	-	-	-	2272	15902	4	-	55	26865
İsviçre	8	53	10367	-	-	-	-	-	-	685	1	-	-	11114
İngiltere	-	572	5042	-	-	14	-	-	42	4598	1	-	-	10269
Hollanda	1526	2068	3084	8	-	657	101	-	2125	-	48	-	4	9621
İtalya	307	416	3479	-	-	7	-	-	-	4645	-	-	2	8856
Belçika- L.	936	-	933	-	-	543	-	-	657	4399	1	-	1	7470
Avusturya	1104	94	1595	-	-	-	-	-	571	3207	-	-	-	6571
Danimarka	490	56	-	-	2	2	-	-	738	1688	-	-	-	2976
İspanya	-	96	339	-	-	51	-	-	10	1942	-	-	5	2443
Finlandiya	-	88	1391	-	-	-	-	-	-	250	-	2	-	1731
Portekiz	3	163	-	13	-	-	-	-	-	653	-	-	-	832
Yunanistan	-	-	-	-	-	-	-	-	1	402	-	-	1	404
İsveç	1574	697	2399	-	-	46	-	-	361	2445	-	-	-	7522
Polonya	3	6	276	-	-	-	-	-	-	1217	-	2	-	1504
Norveç	11	8	1191	-	-	-	-	-	3	53	-	-	-	1266
ABD	-	-	-	-	-	-	-	1	-	59	-	-	225	285
Rusya	-	-	-	-	3	-	-	-	-	186	-	-	-	189
Türkiye	3	-	1	-	-	-	-	-	-	134	-	-	-	138
Japonya	2	5	44	-	-	1	-	-	-	59	-	-	1	112

Diğer yandan son yıllarda ortaya atılan 'Sürdürülebilir Kalkınma' stratejisi ile doğal kaynaklarımızın kullanılmasını yasaklama değil, bunlara zarar vermeden uzun yıllar kullanma yollarının araştırılması hedeflenmişti. Bu yeni doğa kullanımına göre alınan bazı önlemleri özetleyecek olursak;

- Doğa tahribine yol açan en önemli faktörün ihracatçı firma sayısının fazlalığı ve aralarındaki rekabet olduğu kabul edilerek sayıları 15'den 4'e indirilmiştir.
- Konu ile ilgili bütün firmalar, 1990 yılında kurulan 'Doğal Çiçek Soğancılar Derneği' çatısı altında toplanmışlar ve bu derneğe ihracat firmaları, bunların bölge temsilcileri ile bu konu üzerinde çalışan bilim adamları üye olmuşlardır.
- Hedef kitleler belirlenerek, eğitim çalışmalarına geçilmiş, öncelikle firma sahipleri ile bunların bölge temsilcileri, doğanın özellikle de bu geofitlerin korunması hususunda bilim adamlarınca eğitilmişler, böylece 1992 yılından itibaren yalnızca belli büyüklüğe ulaşmış soğanların toplanması, daha küçüklerinin ise toplanmaması hususunda anlaşmalara varılmış, bir yandan doğa toplamaları kontrol altına alınırken diğer yandan üretim ve kontrollü sökülümü için doğa rehabilitasyon çalışmaları başlatılmıştır. Bu amaçla 1992 yılında Serik'te kurulan bir ön depo vasıtası ile özellikle Toros Dağlarından toplanan materyalin kontrolü sağlanmaya başlamıştır.
- Soğanlı bitkilerin üretimine yönelik çalışmalar ağırlık kazanmaya başlamış Ekim ve ark., 1991'de sonuçlandırdıkları bir proje doğrultusunda Tarım ve Köyişleri Bakanlığı 5 yıl süre ile Toros Dağlarından *Galanthus elwesii* sökülümünü yasaklamış ve üretimini teşvik etmiştir. Ancak bazı olumsuz koşullar ve yeterli bilgiye sahip olmayan teknik elemanlar tarafından bu üretim çalışmaları kontrol altına alınamamıştır. Ayrıca tüm bunlara firmaların bilgi eksiklikleri de eklenince aralarındaki rekabet korkunç bir sona doğru yol almaya başlamıştır. Bu da üretim konusunun istismarı şeklinde tanımlanabilir. İhracatçı firmalar doğal çiçek soğanlarını üretim raporu alabilmek için doğadan sökerek tarlalarına gömmüşler ve üretilmiş gibi bir sınırlama getirilmeden ihraç etmişlerdir (5).

Ortaya çıkan tüm bu aksaklıklar ve tedbirlerin teoriden öteye gidememesi sonucunda idari makam ve bilim adamlarınca 1994 yılında çıkarılan yönetmeliklerle konu bir disiplin ve kontrol altına alınmıştır Buna göre; ihraç edilecek türün miktarı, türün doğadaki yaşamına zarar vermeyeceğini belirten izin belgesi ile olduğundan bu durum ihraç edilecek miktara belli bir kota konularak sağlanmakta, dolayısıyla Tarım ve Köyişleri Bakanlığınca her yıl belirlenen kotaların üzerinde bir satış yapılamamaktadır.

Bunun sonucunda önceleri ihraç edilen bir çok doğal çiçek soğanın ihracatı da yasaklanırken 62 türe kadar çıktığı belirtilen tür sayısı 17-18'e düşürülmüştür (9).

Ülkemizin 1997 yılında CITES üyesi olmasıyla CITES Başkanı 1998 yılında Ülkemizi ziyaret ederek bilim adamları, ihracatçı firmalarla bir araya gelerek, incelemiş ve değerlendirmelerde bulunmuştur. Doğal Hayatı Koruma Derneği Koordinatörlüğünde her yıl Türk, Hollanda ve İngiltere'den bilim adamları ve ilgililerin katıldığı Ortak Yürütme Kurulu Toplantılarında gelişmeler ele alınmakta ilerisi için alınması gerekli tedbirler belirlenmektedir .

Bugüne kadar yapılan çalışmalar sonucunda; *Leucojum*, *Strenbergia* ve *Fritellaria*'da üretime yönelik önemli aşamalar kaydedilmiş ve ihracatları da sınırlı miktarlarda verilen ihracat kotaları ile önemli ölçüde üretimden karşılanmaya başlanmıştır. Ancak halen *Galanthus* üretimi oldukça sorunlu olarak gündemdeki önemli yerini korumaktadır.

Bir kısmı üretilen ve çoğunlukla doğadan toplanarak ihraç edilen *Galanthus*, *Eranthis*, *Anemone*, *Leucojum*, *Cyclamen* önemli ihraç türlerini oluşturmaktadır.

İhraç edilen doğal çiçek soğanlarının türler bazındaki ihracat miktarları Çizelge 23'te verilmiştir.

Çizelge 23. Doğal çiçek soğanlarının türler bazında ihracat miktarları (Adet) (1999)*

TÜR	İhracı yapılan miktar (Adet)			
	DOĞA	BÜYÜTME	ÜRETİM	TOPLAM
<i>Cyclamen</i>	1.750.000	0	100.000	1.850.000
<i>Galanthus</i>	5.999.880	1.500.000	242.587	7.742.467
<i>Leucojum</i>	3.000.000	1.000.000	3.000.000	7.000.000
<i>Anemone blanda</i>	6.999.830	0	0	6.999.830
<i>Eranthis hyemalis</i>	3.000.000	0	0	3.000.000
<i>Arum italicum</i>	195.263	0	0	195.263
<i>Dracun vulgaris</i>	185.263	0	0	185.263
<i>Urginea</i>	5.544	0	0	5.544
<i>Sicilla bifolia</i>	138.578	0	0	138.578
<i>Ornithogalum nutans</i>	138.578	0	0	138.578
<i>Geranium tuberosum</i>	555.789	0	0	555.789
<i>Fritellaria</i>	0	0	212.713	212.713
<i>Lilium</i>	232.103	0	3.413	235.516
<i>Stenbergia</i>	1.415.188	0	0	1.415.188
TOPLAM	23.616.016	2.500.000	3.558713	29.674.729

* Kaynak : TÜGEM (Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğü)

Bu türlerin ihracatı her yıl belirlenen kontenjan puanlarına göre alt yapısını tamamlamış 4 ana firma tarafından yapılmaktadır. Doğal çiçek soğanlarının firmalar bazındaki kontenjanları ve ihracat yaptıkları ülkeler Çizelge 24'de verilmiştir.

Çizelge 24. Doğal çiçek soğanlarının firmalar bazındaki kontenjanları ve ihracat yaptıkları ülkeler *

FİRMALAR	YILLAR İTİBARI İLE KONTENJAN PUANLARI (%)			ÜLKELER
	1997	1998	1999	
Marla	57.34	56.33	55.43	Hollanda-İsviçre
Yasemin	17.58	18.08	18.67	Hollanda
Bilgin	13.2	13.54	13.83	Hollanda-İsviçre
Tezel	13.2	13.54	13.83	Hollanda
TOPLAM	101.32	101.49	101.76	

* Kaynak : TÜGEM (Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğü)

Doğadan sökülerek ihraç edilen doğal çiçek soğanlarından Türkiye her yıl 2 milyon \$ civarında bir gelir sağlamaktadır. Bu miktar 1996 yılında 2.86 milyon \$, 1997 yılında 2.28 milyon \$ ve 1998'de 2 milyon \$ olarak gerçekleşmiştir (12).

Türkiye dışarıya bitki ihraç eden tek ülke olmamakla birlikte, dünya çiçek soğanı ihracatında birinci sıradadır. Hollanda ise yabancı çiçek soğanı ithal ederek, bunların dış satımını da yapan ülkelerin başında yer almaktadır. Bu ülke bizden aldığı soğanları ambalajlayarak doğrudan veya bazılarını basit bir ıslah işlemi uyguladıktan sonra diğer ülkelere süs bitkisi olarak pazarlar, böylece Hollanda ana materyali dışarıdan aldığı halde bu bitkiden önemli ölçüde gelir sağlayan bir ülke durumundadır.

5.2. Doğal Çiçek Soğanlarının Geleceğine Bakış

Soğanlı süs bitkileri açısından zengin bir çeşitliliğe sahip olan yurdumuzda bu türlerin, gelecek kuşaklarında yararlanabileceği ölçüde varlıklarının korunabilmesi, nesillerinin sürekliliğinin sağlanabilmesi için kendi ekolojilerinde veya benzer ekolojilerde üretimlerinin hedef olarak benimsenmesi fikri, geleceklerine daha umutla bakmamızı sağlayacaktır.

Bu tip geofitlerimizden elde edilen gelirin milli ekonomiye olan katkısı, ancak doğanın ve biyolojik zenginliklerimizin geleceğinin planlanması ile artırılabilir. Bu da daha yeni bir yaklaşım olan 'Ekolojik Planlama' ile mümkündür.

Haziran 1999'da Avustralya'da yapılan CITES Genel Kurulunda; Doğamızdaki Çiçek Soğanlarını koruyarak, bir disiplin içinde ihracat yoluyla değerlendirilmesi konusunda Türkiye'de kurulmuş olan yönetmelikler çerçevesindeki bu düzenin dünyadaki diğer ihracatçı ülkelere CITES makamlarınca örnek gösterilmiş olması, Ülkemiz açısından gurur vericidir(8).

Ancak, daha güzel sonuçlar için, gelinmiş olunan bu noktalara rağmen Türkiye'de doğal çiçek soğanlarının üretiminin projelendirilmesi ve uygulamaya aktarılmasına yönelik çalışmalara her türlü desteğin sağlanması gerektiği sürekli göz önünde tutulmalıdır. Dolayısıyla geofitlerimizin kültüre alınma çalışmalarından

olumlu sonuçlar elde edildikçe, kültür arazilerinde yetiştirilecek geofitler için herhangi bir sınırlama söz konusu olmayacağından ihraç edilecek miktarlar artacaktır.

Araştırma enstitüleri ve üniversitelerimiz bu konulara öncelik vererek yoğunlaşmalı, ancak endemik türler üzerinde yapılacak çalışmalarda hassas ve itinalı davranmalı, deneme materyali mutlaka ilgili mercilerden izin alınarak toplanmalı gerçek anlamda olumlu bir sonuç alınmadan ihracına izin verilmemelidir. Ayrıca bu bitkileri koruyucu ve geliştirici ıslah programlarına dahil ederek kesme çiçek vs. olarak değerlendirilebilme olanakları da araştırılmalıdır.

Söz konusu Doğal Çiçek Soğanlarının sökülmesi, üretimi ve ihracatına ait yönetmeliğin uygulanmasında ki aksaklıkların giderilmesi için Bakanlığımız tarafından 99 / 4 nolu 'Doğal Çiçek Soğanları Uygulama Genelgesi'ne uyulması hususunda gerekli titizlik gösterilmelidir (11).

Doğa kontrolleri mutlaka sürdürülmeli ilgili kuruluşlar arasında sıkı bir koordinasyon sağlanmalı . CİTES Flora Grubu, Tarım ve Köyişleri, Çevre, Orman Bakanlığı teknik elemanları gözlemlerini tek yıl ile sınırlı bırakmamalı, bilimsel metot ve verilere dayandırılarak çok yıllık gözlemler şeklinde olmalıdır. Bir sonraki yılın kontenjanını belirlemek amacı ile yapılması planlanan alt komite inceleme gezileri kağıt üzerinde kalmamalı, işlevsel bir yapıya kavuşturulmalıdır (16).

Doğadan sökülmesi mutlaka münavebe usulüyle yapılmalı ve hasat tarihi 15-20 mayıstan önceye çekilmemeli, aynı yere dikim yapılan soğanlar hem tohumdan üreyebilmesi hem de yavrulayabilmesi amacıyla en az 4-5 yıl sökülmemelidir.

Çiçek soğanları, ihracatçı firmalar tarafından tek tek ele alınmalı ve cins bazında ihtisaslaşmaya gidilmelidir.

9 Ekim 1991 tarihli yönetmelik uyarınca, çiçek soğanlarının bilimsel ve teknik özellikte, kontrollü iklim odalarına sahip özel çiçek soğanı depolarında muhafaza edilmesi esas alınmıştır. İlgili yönetmeliğin işlerlik kazanması, sökülmesi materyallerin canlılığının devamının sağlanabilmesi ve sağlıklı kontrollerin yapılabilmesi açısından ön depolar özel bir önem arz etmektedir. Çünkü, materyalin taşıma ve muhafazadan kaynaklanan olumsuz koşullardaki kayıpları, doğadan daha fazla materyalin sökülmesine sebep olacaktır. Bu nedenlerle; ayrıntılı bir çalışma yapılarak hazırlanması gereken yeni bir yönetmelikle, resmi denetimi her zaman kolay ve mümkün olan, amaca uygun uygulanabilir bir ön depo tesisine de imkan verilmelidir

Gerek toplayıcı ve gerekse firma yetkililerine yönelik eğitim çalışmaları sürekliliği sağlanmalı, bitkilerin doğal popülasyonlarına zarar veren sökülme ve sökülme dışı diğer hususlar daima göz önünde bulundurulmalı, duruma uygun tedbirler zamanında alınmalıdır.

Doğal çiçek soğanlarına, hak ettiği değeri vermek, hedefimiz olduğu sürece, ekonomik açıdan oldukça iyi bir geleceği olan bu sektör, daha uzun yıllar canlı ve parlak kalacaktır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

1. **Aksu, E., S. Erkal ve G. Görür, 1993.** İç Mekan Süs Bitkileri (Salon Bitkiler) Raporu. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu, T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Yayın No: DPT:2464 – ÖİK:515, Ankara
2. **Anonim, 1997.** T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Kayıtları. Yayın No: 2187, Ankara.
3. **Anonim, 1999.** T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, İGEME Kayıtları. Ankara.
4. **Antalya Kesme Çiçek İhracatçıları Birliği** Yayınları 1999.
5. **Arslan, N., 1998.** I. Ulusal Süs Bitkileri Kongresi. Yalova. Sf: 209-215.
6. **Davis, P.H., 1984.** Flora of Turkey and the East Aegean Islands. Edinburg.
7. **Ekim, T. ve ark., 1991.** Türkiye'nin Ekonomik Değer Taşıyan Geofitleri Üzerinde Araştırmalar. Or. Gn. Md. Pazarlama Daire Başkanlığı Yayın No: 669 Ankara
8. **Ekim, T., 1999.** Sözlü Görüşme.
9. **Ekim, T., Arslan, N., Koyuncu, M., 1997.** Developments in Conservation and Propagation of Flowerbulbs Native to Turkey. Acta Hort. 430/2:773-777.
10. **CBI, Report. Cut Flowers and Foliage.** In the E:U: September, 1996
11. **Genelge No:99/4.** Doğal Çiçek Soğanları Uygulama Genelgesi. TKİB. TÜGEM Ankara.
12. **Gürsan, K. ve S. Erkal;1998.** Dünyada ve Türkiye'de Süs Bitkileri Üretim ve Ticaretindeki Gelişmeler. I. Ulusal Süs Bitkileri Kongresi, 6-9 Ekim 1998, Atatürk Bahçe Kültürleri Merkez Araştırma Enstitüsü, Yalova, 1-11.
13. **Gürsan, K. ve S. Erkal;1998.** Dünyada ve Türkiye'de Süs Bitkileri Üretim ve Ticaretindeki Gelişmeler. I. Ulusal Süs Bitkileri Kongresi, 6-9 Ekim 1998, Atatürk Bahçe Kültürleri Merkez
14. **Gürsan, K.; 1999.** Karadeniz Bölgesinde Süs Bitkileri Yetiştiriciliğinin Önemi ve Geliştirilmesi. Karadeniz Bölgesinde Tarımsal Üretim ve Pazarlama Sempozyumu, 15-16 Ekim 1999, Karadeniz Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, Samsun, 125-130.
15. **Heinrichs, F. and I. Siegmund; 1996.** Year Book of the International Horticultural Statistics. AIPH- Union Fleurs, Institut für Gartenbauökonomie der Universität, Volume 44, Hannover.
16. **İnceleme Raporu.** Proje ve İstatistik Şubesi Tarım İl Müdürlüğü Antalya.

- 17.Kalaç, M.Ö. ve O. Gökçe, 1998.** Süs Bitkileri Üretimi- Çevre İlişkileri ve İzmir Örneği. Türkiye I. Ulusal Bahçe Bitkileri Kongresi Cilt II. S: 58-65. E.Ü.Z.F. Bornova- İzmir.
- 18.Korkut, A,B. ve İ. H. İnan, 1995.** Saksılı Süs Bitkileri. Hasad Yayıncılık Ltd. Şti. Mart-1995, İstanbul.
- 19.Korkut, A. B., T. B. Yıldırım, G. Görür ve S. Çakmak; 1995.** Türkiye'de Süs Bitkileri Tüketim Projeksiyonları ve Üretim Hedefleri. IV. Ziraat Mühendisleri Teknik Kongresi, T.C. Ziraat Bankası Kültür Yayınları, No: 26, 697-714.
- 20.Pertwee, J. 1998.**The International floriculture. Quarterly Report. March 1998. Volume 6 number 4.
- 21.Söğüt, Z. ve F. Emeksiz; 1992.** Türkiye'de Süs Bitkileri Üretim ve Ticaretinin Yapısı ve Gelişimi ile Avrupa Topluluğuna Uyum İçin Gerekenler. I. Ulusal Bahçe Bitkileri Kongresi, Cilt II, Bornova, 723-728.
- 22.Sözen, N., N. Haleplioğlu ve Ş. Şahin; 1991.** Ülkemizde Süs Fidancılığının Durumu ve Pazar Açısından Karşılaşılan Sorunlar. Türkiye 1. Fidancılık Semp., T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Ankara, 411-419.
- 23.Titiz, S., 1993.** Report on Turkish Cut Flower Industry. Antalya.
- 24.TÜGEM (Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğü – ANKARA), 1999** Kayıtları.
- 25.Uluğ, V. ve G. Yücel; 1996.** Dış Mekan Süs Bitkileri Raporu. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu, T.C. Başbakanlık D.P.T. Müsteşarlığı, Yayın No: DPT:2464 – ÖİK:515, Ankara, 11-37.
- 26.Uzun, G.; 1991.** Ülkemizde Süs Bitkileri Fidancılığı ve Dış Satım Olanakları Üzerinde Yapılan Çalışmalar. Türkiye 1. Fidancılık Sempozyumu, T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Ankara, 450-455.
- 27.Yıldırım, T. B. ve E. Atış; 1997.** Türkiye'nin Kesme Çiçek Dış Ticareti ve Gelişmesine Yönelik Öneriler. Bahçe Ürünlerinde Muhafaza ve Pazarlama Semp., Atatürk Bahçe Kült. Merkez Araşt. Enst.,Yalova, 273-281.